

TOCQUEVILLE

1. Opća prednost američke demokracije

»Poroci i slabosti demokratskog sistema odmah su uočljivi. Oni se mogu pokazati na očevitim činjenicama, dok se njegov spasonosni uticaj ostvaruje neosjetno i, tako reći, skriveno. Njegovi nedostaci padaju odmah u oči, ali njegove kvalitete otkrivaju se tek tokom dužeg vremena.

Zakoni američke demokracije su, često, nedostatni ili nepotpuni. Dešava im se da krše stečena prava ili da ih na opasan način sankcioniraju. A čak ako su valjani, njihova množina bila bi još uvijek veliko zlo. Sve se to odmah primjećuje.

Odakle, dakle, potječe održanje i napredak američkih republika?

Treba brižljivo razlikovati, u zakonima, cilj od načina na koji idu k tom cilju; njihovu apsolutnu valjanost od onog što je samo relativno.

Uzimam za pretpostavku da je zakonodavčev cilj unapređivati interes malog broja ljudi na štetu velikog. Ove odredbe su kombinirane tako da postignu zamišljeni rezultat u najkraće vrijeme i s najmanje mogućeg napora. Zakon će biti dobro napravljen, a njegov cilj rđav. On će biti opasan u razmjeri sa svojom efikasnošću.

Zakoni demokracije teže, uopće, dobru najvećeg broja ljudi, jer oni potječu od većine građana, koja se može prevariti, ali koja neće imati interes suprotan njoj samoj.

Obrnuto, zakoni aristokracije teže da u rukama malog broja monopoliziraju bogatstvo i vlast, zato što aristokracija čini uvijek, po svojoj prirodi, manjinu.

Možemo, dakle, reći, najopćenitije, da je cilj demokracije, u njenom zakonodavstvu, korisniji čovječanstvu negoli cilj aristokracije u njenom.

Ali time se završavaju njene prednosti.

Aristokracija je beskrajno sposobnija u poznavanju zakonodavstva nego što bi to mogla biti demokracija. Gospodar nad samom sobom, ona nije podložna privremenim sklonostima. Ona ima dugoročne planove koje zna pustiti da sazrijevaju sve dok ne naiđe povoljna prilika. Aristokracija postupa učeno: ona zna vještinu da koncentrira u isto vrijeme, prema istom cilju, kolektivnu snagu svih svojih zakona.

A tako nije u demokraciji. Njeni zakoni su gotovo uvijek nedostatni ili neumjesni.

Sredstva demokracije su, dakle, nesavršenija od sredstava aristokracije. Ona, često, a da nije svjesna, radi protiv same sebe. Ali je njen cilj korisniji.

Zamislite društvo, ili njegov ustav, koje je priroda organizirala tako da može podnijeti privremeni utjecaj loših zakona i koje, zato, a da se ne izlaže opasnosti, može očekivati rezultat opće tendencije zakona — i vi ćete shvatiti da je demokratski sistem, usprkos svojim nedostacima, još uvijek najpogodniji da unaprijedi to društvo.

Upravo se to događa u Sjedinjenim Državama. Ponavljam ovdje ono što sam već drugdje rekao: velika prednost Amerikancu je da mogu ispravljati greške...» (De la dém. ..., I, II, VI)

2. O tiraniji većine

»Osobno smatram opakim i mrskim taj princip po kojem, u politici, većina naroda ima pravo sve činiti, ali ipak u volju većine smještam porijeklo svake vlasti. Da li sam u kontradikciji sam sa sobom?

Postoji opći zakon, koji je stvorila ili, bar, prihvatila ne samo većina određenog naroda, nego većina svih ljudi. Taj zakon je pravda.

Pravda, dakle, ograničava pravo svakog naroda.

Jedan narod je kao porota, koja je ovlaštena predstavljati društvo uopće i primijeniti pravdu, koja je njegov zakon. A da li porota, koja predstavlja društvo, treba imati više vlasti nego samo društvo zakone kojeg ona primjenjuje?

Kad, dakle, odbijam pokoriti se nekom nepravednom zakonu, tada ne odričem većini pravo da vlada. Ja se time samo pozivam umjesto na narodnu suverenost na suverenost čovječanstva...

Smatram, dakle, da treba uvijek negdje postaviti neku društvenu vlast koja je iznad svih drugih, ili smatram da je sloboda ugrožena kad ova vlast nema pred sobom nikakve prepreke koje bi je mogle zaustaviti u njenom hodu i dati joj vremena da sama sebe ublaži.

Svemoć mi se, po samoj sebi, čini rđavom i opasnom. Njeno ostvarenje čini mi se da je iznad snaga čovjeka, ma tko da je, i smatram da samo Bog može neopasno biti svemoćan, jer su njegova mudrost i njegova pravda uvijek jednaki njegovoj vlasti. Na zemlji ne postoji, dakle, vlast koja bi sama po sebi bila toliko dostojna poštovanja ili koja bi imala jedno tako

nepovredivo pravo da bih joj ja htio dopustiti da djeluje bez nadzora i da vlada bez zapreka. Čim, dakle, vidim da se pravo i sposobnost da se sve čini daje ma kojoj vlasti, neka se ona zove narod ili kralj, demokracija ili aristokracija, neka se ona vrši u monarhiji ili u republici, kažem: tu je klica tiranije i nastojat ću da odem živjeti pod vladom nekih drugih zakona.

Ono što najviše prigovaram demokratskom sistemu, takvom kakav se organizirao u Sjedinjenim Državama, nije, kao što to mnogi ljudi u Evropi tvrde, njegova slabost, nego, obrnuto, njegova neodoljiva snaga. A ono prema čemu sam najviše odbojan u Americi nije krajnja sloboda koja tu vlada, nego, naprotiv, malo jamstva koje tu postoji protiv tiranije.

Kad jedan čovjek ili partija trpi od nepravde u Sjedinjenim Državama, kome želite da se obrati? Javnom mnijenju? Pa ono stvara većinu. Zakonodavnom tijelu? Ono zastupa većinu i slijepo joj se pokorava. Izvršnoj vlasti? Većina je imenuje i ona joj služi kao pasivno oruđe. Javnoj vojsci? Javna vojska nije ništa drugo nego većina pod oružjem. Poroti? Porota — to je većina opskrbljena pravom izricati presude; čak je, u nekim državama, same suce birala većina. Ma kako da je nepravdična ili nerazumna mjera koja vas pogađa, morate joj se, dakle, pokoriti.

Obrnuto, pretpostavite zakonodavno tijelo, koje je sastavljeno tako da zastupa većinu, a da nije nužno rob svojih strasti; izvršnu vlast koja ima svoju vlastitu snagu i pravosudnu vlast, koja je neovisna od druge dvije. Vi ćete, ipak, imati demokratski sistem, ali u njemu gotovo uopće neće biti šansi za tiraniju.

Ne tvrdim da se danas u Americi često primjenjuje tiranija. Tvrdim samo da se u njoj ne vidi garancija protiv tiranije i da je u njoj potrebno tražiti uzroke blagosti vlade u okolnostima i običajima prije nego u zakonima. (De la dém. . . ., I, II, VII.)

3. Nova aristokracija

»Pokazao sam kako je demokracija pospjela industriju i golemo povećala broj industrijskih elemenata. Mi ćemo, nadajmo se, vidjeti kako bi industrija, sa svoje strane, na zaobilazan način mogla privesti ljude aristokraciji. . . .

U mjeri u kojoj princip podjele rada stiže općiju primjenu, radnik postaje slabiji, ograničeniji i ovisniji.

Umijeće napreduje, a onaj koji ga obavlja unazaduje se. S jedne strane, u mjeri u kojoj se jasnije pokazuje da su proizvodi jedne industrije utoliko savršeniji i jeftiniji ukoliko je manufaktura šira i kapital veći, pojavljuju se bogatiji i umniji ljudi, da bi koristili industrije koje su, dosada, bile prepuštene neznalačkim ili nevoljnim obrtnicima. Privlači ih veličina napore koji se traže i neizmjenost rezultata koji se postižu.

Tako, dakle, u isto vrijeme dok industrijsko znanje neprestano unizuje radničku klasu, ono uzdiže vlasničku klasu.

Dok radnik sve više i više svodi svoju inteligenciju na izučavanje jednog jedinog detalja, vlasnik svaki dan prelazi svojim pogledom po široj cjelini, a njegov duh se razvija razmjerno kako se sužava duh ovog drugog. Uskoro će drugom trebati samo fizička snaga bez inteligencije. Prvi, međutim, treba znanost i gotovo svojstva genija da bi uspio. Jedan sve više liči na vladara jednog prostranog carstva, a drugi na životinju.

Vlasnik i radnik nemaju, dakle, ovdje ništa slično i razlikuju se svaki dan sve više. Oni su povezani samo kao dvije krajnje karike jednog dugačkog lanca. Svaki zauzima mjesto koje je njegovo i s kojeg ne može otići. Jedan je u stalnoj, uskoj i nužnoj ovisnosti od drugog i čini se da je rođen pokoravati se, kao što je onaj rođen vladati.

A što je ovo ako ne aristokracija? . . .

Na taj način, u onoj mjeri u kojoj se masa naroda obraća demokraciji, posebna klasa, koja se bavi industrijom, postaje aristokratskija. Ljudi se pokazuju sve više i više slični u jednom i sve više i više različiti u drugom, a nejednakost raste u malom društvu razmjerno tome kako opada u velikom.

Prema tome, ako se penjemo k izvoru, čini se da uviđamo da aristokracija prirodnim putem proizlazi iz samog unutar-njeg razvitka demokracije. . . . (De la dém. . . ., II, II, XX.)

4. Epoha demokracije

»Ovo novo društvo, koje sam nastojao ocrtati i koje sam htio ocijeniti, tek se rodilo; vrijeme ga još uvijek oblikuje. Velika revolucija, koja ga je stvorila, još traje i, po onome što je pred nama, gotovo je nemoguće izdvojiti ono što će s njim samim nestati i ono što treba ostati nakon nje.

Svijet koji se uzdiže još je na pola zatrpan pod ruševinama svijeta koji se stropoštava i, usred strašne zbrke koju čine ljud-

ska djela, nitko ne bi znao reći što će se održati od starih ustanova i ranijih običaja, a što će, napokon, od toga nestati.

Premda je revolucija, koja se odvija u društvu, zakonima, idejama, osjećajima ljudi, još uvijek veoma daleko od svog završetka, ipak već sada ne bismo znali usporediti njena postignuća s ničim sličnim što bi se moglo naći u prethodnom svijetu. Vraćao sam se iz stoljeća u stoljeće sve do najdaljeg drevnog doba i nisam zapazio ništa što bi ličilo na ono što nalazim sada pred sobom. Prošlost ne osvjetljava budućnost, a duh se kreće po tmici.

Pa ipak, usred ovog prizora tako prostranog, tako novog, tako metežnog, nazirem već neke glavne crte koje se ocrtavaju i naznačujem ih:

vidim da se dobro i zlo podjednako raspodjeljuje u svijetu. Velika bogatstva nastaju; broj malih imutaka raste; želje i užici se povećavaju; nema više izvanrednog boljitka niti nesavladive bijede. Ambicija je sveopće osjećanje; malo je velikih ambicija. Svaki pojedinac je osamljen i slab; društvo je živo, vidovito i snažno; pojedinci su beznačajni, a države goleme.

Duše nisu energične, ali su običaji i ljudski zakoni blagi. Ako se nailazi na malo odanosti, uzvišenih, sjajnih i čistih vrlina, običaji su valjani, nasilje je rijetko, a surovost gotovo nepoznata. Život ljudi postaje duži i njihova svojina sigurnija. Život nije suviše krasan, ali je ugodan i miran. Malo je veoma delikatnih i veoma prostih uživanja, malo je uljudnosti u ponašanju i malo okrutnosti u ukusu. Ne nailazi se mnogo na veoma učene ljude niti na veoma neznačajku svjetinu. Genije je postao rijedak, a znanja opcija. Ljudski duh se razvija malim naporima u kojima sudjeluju svi ljudi, a ne po moćnom porivu nekolicine među njima. Manje je savršenosti, a više rezultata u djelima. Sve veze rase, klase, domovine slabe; velika veza čovječanstva jača.

Ako među svim ovim raznim crtama tražim onu koja mi se čini glavna i najuočljivija, napokon vidim da ono što se primjećuje u vezi s bogatstvom ispoljava se kroz hiljadu drugih oblika. Gotovo sve krajnosti se ublažuju i otupljuju. Gotovo sva istaknuta mjesta se potiru da ustupe mjesto nečemu osrednjem, koje je istodobno niže po visini i po dubini, manje sjajno i tamno od onoga što se znalo dosada.

Prelijećem pogledima po toj bezbrojnoj gomili koja se sastoji od jednakih bića, u kojoj se ništa niti uzdiže niti spušta. Prizor te sveopće jednodušnosti ožalošćuje me i zastrašuje i u iskušenju sam da se sažalim nad društvom koje više ne postoji...» (De la dém. ..., II, IV, VIII.)

Preveo: Nerkez Smailagić

MARITAIN

1. Iluzija suverenosti

»Suverenost je čudan primjer onih pojmova koji su značajni u jednom poretku stvari, a varljivi u drugom. On prestaje biti štetan kad se prenese s političkog na metafizički plan. U spiritualnom poretku postoji valjan pojam Suverenosti. Bog, odvojeno Sve, je Suveren u stvorenom svijetu. Prema principima katoličke vjere, Papa, u svome svojstvu Kristovog namjesnika, je Suveren u Crkvi. Čak se može reći, u čisto moralnom smislu, da uman čovjek, a prije svega spiritualan, ima neku vrstu suverenosti. Jer oni imaju najvišu neovisnost *odozgo* (Duha) u odnosu na svijet strasti i svijet zakona, prinudnoj snazi kojih nisu podložni, budući da je njihova volja sama sobom i spontano u suglasnosti sa zakonom. Oni su, osim toga, »odvojeni da bi zapovijedali«, tj. da bi saopćili istinu. A spiritualni čovjek »sudi o svim stvarima, a da njega samog nitko ne sudi«.

Ali u politici i u pogledu ljudi ili organa koji su zaduženi voditi ljude prema njihovoj zemaljskoj sudbini, pojam Suverenosti ne koristi se valjano. Zato što, u krajnjoj analizi, nijedna zemaljska vlast nije slika Boga niti Božjeg namjesnika. Sam Bog je vrelo autoriteta, koji onda narod dodjeljuje ovim ljudima ili ovim organima, ali oni nisu Božji namjesnici. Oni su namjesnici naroda i ne mogu se od njega odijeliti ni po kakvom višem bitnom svojstvu.

Suverenost znači neovisnost i vlast, koji su *odvojeno* i *transcendentno* najviši i vrše se *odozgo* nad političkim tijelom. Zato što su prirodno i neotuđivo pravo koje pripada jednom sve (prvotno osoba suverenog Vladara), koji je više od onog sve, kojega je konstruiralo političko tijelo ili narod i koje je, prema tome, iznad njih i uključuje ih u sebe. Tako određena kvaliteta ne pripada državi. Ako joj se pripíše, onda je kvvari.

Tri implikacije Suverenosti treba, naročito, razmotriti u tom pogledu.